

הכנסת

הלשכה המשפטית

תחום חקיקה
ומחקר משפטי

הסדרת הקבורה בבתי-קברות צבאיים

– סקירה משווה –

סקירה משפטית

כתיבה: עו"ד דינה צדוק

אישור: עו"ד הודיה קין, ממונה בכירה (חקיקה ומחקר משפטי) כ"ד בתמוז תשע"ד
עריכה לשונית: מערכת "דברי הכנסת" 22 ביולי 2014

מסמך זה הוא סקירה משפטית משווה ואינו חוות דעת משפטית

תמצית

מסמך זה נכתב לבקשת חבר הכנסת זאב אלקין, יושב-ראש ועדת החוץ והביטחון של הכנסת, ולבקשת הייעוץ המשפטי לוועדה, לאור **הצעת חוק בתי-קברות צבאיים (תיקון מס' 4), התשע"ב-2012** (במסמך זה: הצעת החוק).¹ חוק בתי-קברות צבאיים, התש"י-1950, קובע בסעיף 4 את זכאותו של חייל שהלך לעולמו להיקבר בבית-קברות צבאי, אלא אם כן קרוביו בחרו להביאו לקבורה בבית-קברות אזרחי. הצעת החוק מבקשת לעגן בחוק זכאות דומה לחללים נוספים של כוחות הביטחון ולזכאים נוספים (במסמך זה: הזכאים הנוספים),² בעקבות המלצות של המועצה הציבורית המייעצת שפועלת על-פי החוק. הצעת החוק מטרתה להתאים את המצב המשפטי למצב הקיים בפועל בבתי-הקברות הצבאיים, מצב שבו למעשה רוב הזכאים הנוספים נקברים בפועל בבתי-הקברות הצבאיים מכוח החלטות מינהליות שהתקבלו עם השנים.³

מלכתחילה התבקשו להציג סקירה משווה של ההסדרה החוקית הקובעת את הזכאות להיקבר בבתי-קברות צבאיים במגוון מדינות בעולם. לאחר בדיקה ראשונית התברר כי **במדינות רבות אין בתי-קברות צבאיים פעילים**, וחיילים ויוצאי צבא נקברים בבתי-קברות אזרחיים. לפיכך, בחלקו הראשון של המסמך מוצגת בפירוט ההסדרה של הזכאות להיקבר בבתי-קברות צבאיים או לאומיים בארבע מדינות שיש בהן בתי-קברות כאלה (ארה"ב, ניו-זילנד, צרפת וקנדה); נוסף על כך מוצגות ההוראות בדבר הזכאות להלוויה צבאית במדינות האלה, ככל שיש בידינו מידע על כך. בחלקו השני של המסמך מוצגת בקצרה ההסדרה של הזכאות להלוויה או לקבורה צבאית בבתי-קברות אזרחיים בחמש מדינות שבהן אין בתי-קברות צבאיים (אוסטריה, אוסטרליה, גרמניה, דנמרק ופינלנד).

בראשית הדברים יצוין כי ההסדרה של קבורה בבתי-קברות צבאיים ושל הלוויות צבאיות עשויה להיות מושפעת מגורמים רבים, כגון גודלה של המדינה, המסורת והעוצמה הצבאית שלה, הפעלת גיוס חובה⁴ ו/או מערך מילואים ועוד. מסמך זה אינו מתיימר להציג גורמים אלו או לנתח את השפעתם.

יצוין במאמר מוסגר כי מנהגי הקבורה הצבאית במדינות שונות משקפים, מעבר למסורות צבאיות שונות, גם את מנהגי הקבורה הכלליים באותה מדינה, מנהגים שגובשו לאורך השנים ומבטאים השפעות תרבותיות, היסטוריות ודתיות, ועל כן עשויים שלא להיות רלוונטיים לישראל. למשל, בחלק מהמדינות נהוג להקצות זכויות קבורה בחלקת קבר רק לתקופה מסוימת (15, 25, 50 או 100 שנה), ולאחר מכן לעשות בחלקה שימוש חוזר לקבורה של אחרים; יש מדינות כאלה אשר בהן, כחריג לכלל, בשל ייחוד הקבורה הצבאית, חלקות קבר צבאיות ישמרו ללא הגבלת זמן. דוגמה נוספת היא המנהג לקבור בני-זוג, או כמה מבני אותה משפחה, באותה חלקת קבר. מנהגים אלו עשויים להשפיע על ההוראות שנקבעו בדבר הקבורה בבתי-קברות צבאיים.

¹ **הצעות חוק הממשלה – 669**, 12 במרס 2012. הצעת החוק עברה בקריאה ראשונה בכנסת ה-18 ב-19 במרס 2012, והוחל עליה דין רציפות בכנסת ה-19 ב-10 ביוני 2013.

² הזכאים הנוספים הם עובדי שירות הביטחון הכללי, עובדי המוסד למודיעין ולתפקידים מיוחדים, שוטרים, סוהרים שנפלו בעת פעילותם ועקב פעילותם וכן שוחרים, מועמדים לשירות ביטחון שנפגעו בקורסים לפני גיוס, חניכים בהכשרה קדם-צבאית, חיילי מילואים בדרך לשירות מילואים או בחזרה ממנו, בעלי עיטור גבורה בצה"ל או דרגות בכירות בצה"ל או במשטרת ישראל וכן חיילים, או זכאים אחרים שפורטו לעיל, שנפצעו במהלך שירותם ואושפזו ברציפות ונפטרו עקב הפציעה במהלך האשפוז, אשר במהלכו שוחררו או פוטרו משירותם.

³ דברי ההסבר להצעת החוק.

⁴ יצוין כי פנינו בבקשת מידע למרבית המדינות המערביות שיש בהן כיום חובת גיוס, אך קיבלנו תשובות רק משלוש מהן: אוסטרליה, דנמרק ופינלנד.

נוסף על כך, יש לציין כי לא בכל המדינות היה מידע זמין בנושאים הרלוונטיים, והמסמך מבוסס בחלקו על תשובות שקיבלנו על פניות שנשלחו לגורמים מוסמכים במדינות; ואולם, לא מכל הגורמים בכל המדינות התקבל מידע ברור, איכותי ומקיף באותה המידה.

הממצאים העיקריים העולים מן המסמך:

▪ כאמור, במדינות רבות אין בתי-קברות צבאיים פעילים, ולא בכל המדינות ההסדרה הרלוונטית נעשית בחקיקה ראשית או משנית. רק בארבע מהמדינות שנסקרו – ארה"ב, ניו-זילנד, צרפת וקנדה – מופעלים בתי-קברות צבאיים (או בתי-קברות המכונים בתי-קברות לאומיים המשמשים לקבורה של כוחות הצבא).

▪ הזכאות לקבורה בבתי-קברות צבאיים (או לאומיים) –

○ ככלל, זכות הקבורה בבתי-קברות אלו מוקנית לחיילים. בצרפת הזכאות מצומצמת למי שמותו נגרם במהלך פעילות מלחמתית, בניו-זילנד היא מוקנית לכל מי ששירת שירות מבצעי, לרבות יוצאי צבא (וטרינים), ואילו בארה"ב ובקנדה הזכאות מוקנית מעבר לאמור לעיל גם למשרתי מילואים בתנאים מסוימים.

○ בארה"ב ובקנדה יש אפשרות לקבור בבית-הקברות הצבאי/הלאומי גם בן משפחה אחד בדרגת קרבה ראשונה של הזכאי הראשי באותה חלקת קבר.

○ במדינות שנסקרו, למעט קנדה, מצאנו כי הזכאות לקבורה בבתי-קברות צבאיים או לאומיים הורחבה לגורמים נוספים. למשל:

• בארה"ב זכאי להיקבר בבית-קברות לאומי מי ששירת בגופים האלה: המינהל הלאומי לחקר אוקיינוסים ואטמוספירה, שירותי הבריאות הציבוריים, צי הסוחר של ארה"ב במלחמת העולם השנייה;

• בניו-זילנד שוטרים שהשתתפו בפעילות שיטור ספציפיות, שהוגדרו על-ידי השר הרלוונטי, זכאים לקבורה בבית-קברות למשרתי צבא;

• בצרפת הזכאות הורחבה לכל מי שמת במהלך פעילות מלחמתית או מבצעית או עקב פעילות כזאת, לרבות גופי שיטור בתפקידי שמירה על הסדר הציבורי מחוץ לשטח צרפת, ואפילו על אזרחים בנסיבות אלו.

עם זאת, יודגש כי לא מצאנו מידע על זכאות כללית, כדבר שבשגרה, של שוטרים, סוהרים או עובדי שירותי ביטחון ומודיעין להיקבר בבתי-קברות אלו (כפי שמוצע בהצעת החוק בישראל).

▪ הזכאות להלוויה צבאית –

○ באוסטרליה, באוסטרליה, בגרמניה ובפינלנד הזכאות להלוויה צבאית נתונה ככלל רק לחיילים שמתו במהלך שירותם; בארה"ב ובדנמרק הזכאות מוקנית לחיילים כאמור וכן ליוצאי צבא.

○ בקנדה זכאים להלוויה צבאית חיילים בשירות פעיל, חיילי מילואים שמתו במהלך שירותם ובעלי עיסוק צבאי; בתנאים מיוחדים יזכו להלוויה צבאית גם חיילי מילואים שמתו שלא במהלך השירות, וכן יוצאי צבא.

○ בגרמניה, נוסף על חיילים בשירות פעיל, בתנאים מסוימים תערך הלוויה צבאית גם ליוצאי צבא הקבע, לנפגעים מפעילות של הצבא ולבעלי אותות כבוד מסוימים.

סקירה משווה

1. מדינות שיש בהן בתי-קברות צבאיים

1.1. ארה"ב⁵

בארה"ב יש כיום יותר מ-130 בתי-קברות לאומיים (National Cemeteries). בתי-קברות אלו, אשר הוחל בהקמתם לאחר מלחמת האזרחים בארה"ב, הוסדרו לראשונה בחקיקה ב-1867, והקבורה של יוצאי צבא (משלוש הזרועות דאז: צבא היבשה, חיל הים ונחתים) בבתי-קברות אלו הוסדרה בתיקון לחוק מ-1873.⁶

המשרד ליוצאי צבא של הממשל הפדרלי (U.S. Department of Veterans' Affairs) מנהל כיום את בתי-קברות הלאומיים באמצעות המינהל לבתי-קברות לאומיים (National Cemetery Administration),⁷ והמדיניות של המשרד היא להקים בית-קברות לאומי בכל מקום שבו יש 80,000 או יותר יוצאי צבא ללא מענה ברדיוס של 75 מייל (כ-120 ק"מ). נוסף על כך המשרד מסייע למדינות ארה"ב בהקמת בתי-קברות מדינתיים ליוצאי צבא, בהרחבתם ובהשבתם.

הזכאות לקבורה בבתי-הקברות הלאומיים נקבעה בחקיקה;⁸ בתי-הקברות המדינתיים ליוצאי צבא מפעילים קריטריונים דומים בנוגע לחיילים וליוצאי צבא.⁹ בעלי הזכאות לקבורה בבתי-הקברות האלה:¹⁰

- חיילים בשירות פעיל (בכל חמש הזרועות של צבא ארה"ב: צבא היבשה, חיל הים, חיל האוויר, הנחתים ומשמר החופים);
- יוצאי צבא ששירתו מלא ושחררו, למעט שחרור בקלון (dishonorable);
- אזרחי ארה"ב שלחמו בצבאות של מדינות שהיו בעלות בריתה של ארה"ב (בפרט בצבא הפיליפינים);
- חיילי מילואים והמשמר הלאומי בתנאים מסוימים;¹¹

⁵ בארה"ב אין גיוס חובה מאז 1973. המידע במסמך על ארה"ב מבוסס בין השאר על המקורות האלה:

- תשובות משירותי המידע של המרכז האמריקני, שגירות ארה"ב בישראל, התקבלו בדואר אלקטרוני, 17 ו-23 ביוני 2014;
- אתר האינטרנט של המשרד ליוצאי צבא (U.S. Department of Veterans' Affairs), כניסה אחרונה: 15 ביולי 2014;

▪ Department of Veterans Affairs, National Cemetery Administration, [Interments in Department of Veterans' Affairs \(VA\) National Cemeteries](#), January 2011, VA-NCA-IS-1 (hereinafter: [NCA – Interments in VA National Cemeteries](#));

▪ Christine Scott, Congressional Research Service, CRS Report for Congress, [Veterans' Benefits: Burial Benefits and National Cemeteries](#), January 10, 2013, R41386 (hereinafter: [CRS – Veterans' Benefits](#)).

⁶ The National Cemetery Act of 1867, as amended.

⁷ המינהל הוקם במסגרת ה-National Cemetery Act of 1973, המשולב ברובו ב-U.S. Code, Title 38, Chapter 24.

⁸ [38 U.S. Code § 2402](#).

⁹ בחלק מבתי-הקברות המדינתיים נקבעה גם דרישה לתושבות באותה המדינה.

¹⁰ Ibid; see also:

- U.S. Department of Veterans' Affairs website, at: [National Cemetery Administration – Eligibility](#);
- [CRS – Veterans' Benefits](#), supra note 5, pp. 2-3.

¹¹ ככלל, מדובר במי שזכאי לפנסיה צבאית או מי שמת עקב מחלה או פציעה שמהן נפגע במהלך השירות, או מי שמת בדרך לשירות או בחזרה ממנו.

- **מי ששירת או משרת בגופים חיוניים נוספים שנקבעו בחוק**¹² – בעלי תפקידים במינהל הלאומי לחקר אוקיינוסים ואטמוספירה ובשירותי הבריאות הציבוריים של ארה"ב, וכן בצי הסוחר של ארה"ב במלחמת העולם השנייה;¹³
- **בני משפחה של חייל או יוצא צבא הזכאים לקבורה לפי הפירוט לעיל** בתנאים מסוימים – ככלל מדובר על קבורה באותו הקבר של בן משפחה אחד מאלה: בן או בת זוג של חייל או יוצא צבא שזכאי להיקבר כאמור,¹⁴ אלמן או אלמנה שלו, וכן ילדיו הקטינים של יוצא צבא כאמור, ובמקרים מסוימים גם ילדיו הבגירים שאינם נשואים¹⁵ או הוריו, אם אינו נשוי;
- **אחרים** (יחידים או קבוצות) שיקבע השר לענייני יוצאי צבא או שר ההגנה. מנגד, המפורטים להלן **אינם זכאים להיקבר בבתי-קברות לאומיים**:¹⁶
- בני זוג לשעבר של זכאים לקבורה (כלומר גרושים או שנישואיהם בוטלו) ובני משפחה אחרים שלא צוינו לעיל;
- מי ששוחרר משירות בקלון¹⁷ (או שמסיבה אחרת אינו זכאי לזכויות של יוצאי צבא);
- מי שזומן לגיוס חובה (בזמן שהיה כזה) אך לא גויס בפועל;
- מי שהורשע סופית בעבירה פדרלית או מדינתית שעונשה מוות או מאסר עולם (capital crime);¹⁸
- מי שהורשע סופית בעבירות מין חמורות ונגזר עליו מאסר עולם;¹⁹
- מי שהורשע בפעילות חתרנית (subversive activities), אלא אם כן הוא קיבל חנינה מנשיא ארה"ב;
- מי ששירותו היה רק למטרת הכשרה (אלא אם כן הוא עומד בקריטריונים אחרים של זכאות);
- אחרים המשתייכים לקבוצות שהשר לענייני יוצאי צבא קבע שאינם זכאים להטבות מטעמו.

ההטבות שנותן המשרד ליוצאי צבא במסגרת הזכאות להיקבר בבתי-קברות לאומיים הן בין השאר פתיחה וסגירה של הקבר, אחזקה שוטפת של הקבר ללא הגבלת זמן, מצבה ממשלתית, דגל קבורה ותעודת זיכרון נשיאותית, ללא תשלום של המשפחה. גם קבורה של בן משפחה של בעל זכאות, לרבות חקיקת שמו על המצבה, היא ללא תשלום. במצבים מסוימים המשפחה תהיה זכאית גם למענק קבורה.²⁰

¹² מדובר בגופים לאומיים שהמשרתים בהם לובשי מדים. לא מצאנו מידע בדבר זכאותם של המשרתים בגופים אלו להיקבר בבתי-קברות מדינתיים ליוצאי צבא.

¹³ במקור:

"Commissioned officers of the National Oceanic and Atmospheric Administration, commissioned officers of the Regular or Reserve Corps of the U.S. Public Health Service and World War II merchant mariners".

¹⁴ גם אם החייל או יוצא הצבא עצמו לא נקבר בבית-קברות צבאי.

¹⁵ ילדים קטינים – עד גיל 21, או עד גיל 23 אם הם במסגרת לימודית מלאה. ילדים בגירים לא נשואים – אם הם סובלים ממוגבלות פיזית או שכלית קבועה.

¹⁶ U.S. Department of Veterans' Affairs website, at: [National Cemetery Administration – Eligibility](#).

¹⁷ בית-דין צבאי רשאי לגזור שחרור בקלון (dishonorable discharge) כחלק מגזר-הדין בעקבות הרשעה בעבירות חמורות ביותר (עריקה, תקיפה מינית, רצח וכדומה).

¹⁸ הוראה זו חלה גם בבתי-הקברות המדינתיים ליוצאי צבא; ראו: [38 U.S.C. § 2411](#).

נוסף על כך, אדם שיש נגדו ראיות ברורות ומשכנעות שביצע עבירה פדרלית או מדינתית שעונשה מוות או מאסר עולם, אך לא הועמד לדין בשל מותו או בריחתו מהדין – לא ייקבר בבתי-קברות אלו.

¹⁹ הוראה זו חלה גם בבתי-הקברות המדינתיים ליוצאי צבא; [שם](#).

²⁰ See:

▪ U.S. Department of Veterans' Affairs website, at: [National Cemetery Administration – Burial Benefits](#);

אשר להלוויות צבאיות, **משרד ההגנה של ארה"ב אחראי לקיום הלוויות צבאיות** לזכאים לכך במסגרת תוכנית המכונה "כבוד אחרון למשרתים" (Honoring Those Who Served).²¹ לפי החוק, **לכל יוצא צבא**, למעט מי שהורשע בעבירה שדינה מאסר עולם או מוות, יש **זכות להלוויה צבאית** (funeral honors detail) **על-פי בקשתו**. בהלוויה כזאת יהיו נוכחים לפחות שני חיילים בשירות פעיל במדים, וייערך בה טקס של קיפול דגל ארה"ב שכיסה את הארון והענקתו למשפחת המת ונגינת הקטע המסורתי "Taps" (או השמעתו בהקלטה).²²

1.2. ניו-זילנד²³

ברחבי ניו-זילנד יש 183 בתי-קברות צבאיים וחלקות צבאיות בבתי-קברות ציבוריים (המכונים כולם יחד **בתי-קברות למשרתי צבא**; Services Cemeteries). הקצאת הקרקע, ההקמה והתחזוקה של בתי-קברות למשרתי צבא משותפות למשרד ליוצאי צבא, לרשויות המקומיות ולארגונים וולונטריים של יוצאי צבא.

לפי חוק הקבורה ושרפת הגופות (Burial and Cremation Act 1964) (בפרק זה: החוק), **חיילים ויוצאי צבא ששירתו שירות מבצעי** (וכן בני או בנות זוגם)²⁴ **זכאים להיקבר בבית-קברות למשרתי צבא**.²⁵ לפי החוק, שירות מבצעי הוא שירות במלחמה, בעימות חמוש, בכוח לשמירת שלום או בפעילות אחרת שהשר לענייני יוצאי צבא קבע (בהתייעצות עם שר ההגנה וארגוני יוצאי צבא) ופירסם ברשומות על-פי החוק.²⁶ יצוין כי **ברשימת הפעילויות המבצעיות** המזכות בזכות לקבורה בבית-קברות למשרתי צבא **נכללות גם פעילויות ספציפיות שהשתתפו בהן שוטרי משטרת ניו-זילנד** (למשל במסגרת כוחות שיטור של האו"ם); **שוטרים שהשתתפו בפעילויות האלה יהיו זכאים אף הם לקבורה בבתי-קברות למשרתי צבא**. **חייל או יוצא צבא שלא שירת שירות מבצעי** – כלומר, באחת הפעילויות המפורטות ברשימה – **אינו זכאי להיקבר בבית-קברות למשרתי צבא**.²⁷

אם אפשר לייחס את מותו של החייל לשירות המבצעי, המצבה תסופק ללא תשלום מהמשרד ליוצאי צבא, ואם משפחת החייל מעדיפה מצבה פרטית, היא תקבל החזר תשלום (עד תקרה מסוימת). אם אי-אפשר לייחס את המוות לשירות המבצעי, המצבה תסופק במחיר מסובסד.²⁸ לא מצאנו מידע על הזכאות להלוויה צבאית בניו-זילנד.

▪ [NCA – Interments in VA National Cemeteries](#), supra note 5, pp. 2-4.

²¹ U.S. Department of Veterans' Affairs website, at: [National Cemetery Administration – Military Funeral Honors](#).

²² [10 U.S. Code §1491](#).

²³ בניו-זילנד **אין גיוס חובה** מאז 1972. המידע במסמך על ניו-זילנד מבוסס בין השאר על אתר האינטרנט של המשרד ליוצאי צבא בניו-זילנד ([Veterans' Affairs New Zealand](#)), כניסה אחרונה: 16 ביולי 2014.

²⁴ יצוין כי אף שעל-פי החוק אין מניעה לקבור קודם את בן או בת הזוג, למעשה לא מאפשרים זאת, כדי למנוע מצב שבו השתנו נסיבותיו האישיות של בעל הזכאות (למשל שינוי מקום מגורים או יצירת קשר זוגי אחר) ובן הזוג המקורי תופס חלקה המיועדת לחייל או יוצא צבא. ראו:

Veterans' Affairs New Zealand website: [Spouse Interments](#), last viewed: July 16th 2014.

²⁵ [Section 15, Burial and Cremation Act 1964](#).

²⁶ רשימת הפעילויות המבצעיות ששירות בהן מקים זכות לקבורה בבית-קברות למשרתי צבא כוללת שירות מבצעי בקוריאה, מלזיה ווייטנאם, וכן במשימות לשמירת השלום באפריקה, ביוגוסלביה לשעבר, במזרח טימור, באפגניסטן ובמזרח התיכון. לרשימה המלאה ראו:

Veterans' Affairs New Zealand, [Eligibility for Burial in a Services Cemetery](#), Information Sheet VANZ 28, June 2013.

²⁷ Veterans' Affairs New Zealand, [VANZ News Issue 7](#), October 2011, last viewed: July 6th 2014.

²⁸ Veterans' Affairs New Zealand website: [Memorials Handbook](#).

בצרפת יש כ-265 בתי-קברות לקבורה צבאית המכונים בתי-קברות לאומיים (cimetières nationaux), וכן כ-2,000 חלקות צבאיות בבתי-הקברות הציבוריים (carrés militaires communaux).³⁰

חוק הקצבאות הצבאיות לנכים ולנפגעי מלחמה (Code des pensions militaires d'invalidité et des victimes de la guerre) (בפרק זה: החוק),³¹ מסדיר בחלק הרביעי שבו את מעמדם של חיילים ואת ענייני קבורתם.

לפי החוק, חייל בצבא צרפת אשר "מת למען צרפת" ("Mort pour la France") בשירות פעיל במהלך מלחמה ייקבר בבית-קברות לאומי או בחלקה צבאית בבית-קברות ציבורי; הוראות אלו יחולו גם על חיילי צבאות של בעלות ברית של צרפת. בחלקה צבאית תהיה הפרדה, במידת האפשר, לפי לאום. האחזקה של הקברים בבתי-הקברות הלאומיים ובחלקות הצבאיות היא באחריות המשרד ליוצאי צבא ולנפגעי מלחמה, בשיתוף משרד ההגנה, ללא הגבלת זמן.³²

בחוק נקבעו הנסיבות שבהן, באישור השר הרלוונטי, מוות יוגדר "מוות למען צרפת".³³ בעיקרון מדובר במקרי מוות שנגרמו במהלך פעילות מבצעית או מלחמתית או כתוצאה ישירה או עקיפה של פעילות כזאת.³⁴ להלן פירוט הנסיבות שבהן חלל יוכר כמי ש"מת למען צרפת":³⁵

- (1) חייל (בחילות היבשה, הים או האוויר) אשר נהרג בפעילות מבצעית או מת מפצעי מלחמה;
- (2) חייל שמת ממחלה שחלה בה במהלך שירותו הצבאי ובזמן מלחמה;
- (3) חייל שמת מתאונה שאירעה במהלך שירותו הצבאי או אגב שירותו במהלך מלחמה (כך במקור);
- (4) ימאי בצי הסוחר שנפל קורבן לאירועי מלחמה;
- (5) כל רופא, איש דת או אחות שפועלים במסגרת בתי-חולים צבאיים או מתקנים רפואיים, וכל אדם אחר שמת ממחלה שחלה בה במהלך טיפול בחולים או בפצועים של הצבא בשעת מלחמה;
- (6) כל מי שמת בלחימה למען שחרורה של צרפת או במסגרת פעילות התנגדות למען שחרורה, וכן אנשי מחתרת שמתו עקב תאונה, מחלה או פציעה במסגרת פעילות בלתי חוקית למען המדינה;
- (7) כל אדם שנחטף, נשבה במלחמה או גורש וכל מי שנדון למוות, אשר מת במדינת אויב או בשטחים בשליטתו עקב פציעה, טיפול לקוי, מחלה או תאונת עבודה שאירעו בשל החטיפה, השבי או הגירוש;
- (8) כל מי שמת עקב מעשי אלימות שהם תוצאה ישירה של פעולות מלחמה;
- (9) חייל שגויס בכוח או תחת איומים לצבא האויב ומת באחת הנסיבות שצוינו בחלופות (1) או (2) לעיל;

²⁹ בצרפת אין גיוס חובה. המידע במסמך על צרפת מבוסס בין השאר על המקורות האלה:

- אתר האינטרנט של משרד ההגנה הצרפתי, בקישור: [Les sépultures de guerre](#);
- אתר האינטרנט של המשרד לענייני יוצאי צבא ונפגעי מלחמה, בקישור: [Les mentions](#); כניסה אחרונה: 21 ביולי 2014.

³⁰ שם.

³¹ נוסח החוק בצרפתית מופיע בקישור: [Code des pensions militaires d'invalidité et des victimes de la guerre](#).

³² סעיפים L498, L505 ו-L514 לחוק. החוק כולל הוראות בדבר השתתפות המדינה בהוצאות ההקמה, ההפעלה והתחזוקה של בתי-הקברות הציבוריים שיש בהם חלקות צבאיות.

³³ סעיף L488 לחוק. השר הרלוונטי הוא, לפי העניין, השר לענייני יוצאי צבא ונפגעי מלחמה, שר ההגנה או השר לענייני צי הסוחר.

³⁴ ראו אתר האינטרנט של המשרד לענייני יוצאי צבא ונפגעי מלחמה, בקישור: [Les mentions](#), לעיל הערה 29.

³⁵ יצוין כי בסעיף L4123-4 לחוק הביטחון ([Code de la défense](#)) הורחבה התחולה של "מוות למען צרפת" גם לחיילים המשרתים כיום בפעילות מחוץ לצרפת (opérations extérieures), למשל באפגניסטן.

10) כל בעל תפקיד בכוחות הצבא של צרפת, במשטרה (la gendarmerie) וביחידות נוספות (la garde mobile, des compagnies républicaines de sécurité, du service d'ordre) , אשר נפל במילוי תפקיד של שמירה על הסדר הציבורי מחוץ לשטח צרפת, בשטח האיחוד הצרפתי לשעבר (l'ancienne Union française) ובמדינות שהיו תחת חסותה של צרפת.

יצוין כי ההכרה באדם כמי ש"מת למען צרפת" יכולה להיעשות גם רטרואקטיבית; אין להכיר באדם שמת תוך לחימה בשירות האויב מרצונו החופשי, או תוך לחימה נגד כוחות השחרור של הצבא הצרפתי, או במהלך ביצוע מרצון של עבודה בעבור האויב מחוץ למדינה, אלא במקרים חריגים שבהם יוכח שאותו אדם האמין, בתום לב, כי הוא מקריב את חייו להגנה על המולדת.³⁶

עוד יצוין כי בשנת 2012 נוסף לחוק מושג חדש, "**מוות בשירות המולדת**" (Mort pour le service de la Nation).³⁷ שחל על כל חייל שמת במהלך שירותו או בשל היותו חייל, וכן כל בעל משרה ציבורית שנהרג בשל תפקידו, נחשב למי ש"מת בשירות המולדת", כלומר, מדובר במושג רחב יותר אשר אינו מחייב שהמוות נגרם בזיקה לפעילות מלחמתית. "מוות בשירות המולדת" מקנה זכאות לחקיקת השם על אנדרטה, אך הוא אינו מקנה זכאות לקבורה בבית-קברות לאומי או בחלקה צבאית.³⁸

לא מצאנו מידע על הזכאות להלוויה צבאית בצרפת.

1.4 קנדה³⁹

בקנדה יש **בית-קברות צבאי אחד המופעל מטעם המדינה – בית-הקברות הצבאי הלאומי (National Military Cemetery)** שבעיר הבירה אוטווה. למעשה מדובר בכמה חלקות קבורה בתוך בית-קברות כללי המכונה ביציווד (Beechwood), אשר מוקצות לקבורה של המשרתים בצבא קנדה. ב-2006 החלקות האמורות הוכרזו כבית-הקברות הצבאי הלאומי – מקום ייחודי בקנדה למתן כבוד אחרון למשרתי הצבא וזכאים אחרים.⁴⁰

בית-הקברות הצבאי הלאומי מופעל בשיתוף פעולה של קרן בית-הקברות ביציווד, משרד ההגנה והמשרד ליוצאי צבא של קנדה על בסיס **מזכר הבנות** בין הגופים. הוראות בדבר הפעלת בית-הקברות נקבעו גם בחקיקת משנה בתחום המינהלי של משרד ההגנה והצבא (Defence Administrative Orders and Directives) (בפרק זה: הפקודות המינהליות).⁴¹ על-פי הפקודות המינהליות, **מי שמשרת שירות פעיל או משתייך**

³⁶ סעיפים L491-L490 לחוק.

³⁷ סעיף L492ter לחוק.

³⁸ וראו באתר האינטרנט של משרד ההגנה של צרפת, בקישור: "[Création d'une mention "Mort pour le service de la Nation"](#)", כניסה אחרונה: 21 ביולי 2014.

³⁹ בקנדה **אין גיוס חובה**. המידע במסמך על קנדה מבוסס, בין השאר, על המקורות האלה:

▪ הקישור: [National Military Cemetery](#) באתר האינטרנט של המשרד ליוצאי צבא (Veterans Affairs Canada), כניסה אחרונה: 7 ביולי 2014;

▪ Department of National Defence, Director Casualty Support Management, [The Guide to Benefits, Programs, and Services for Serving and Former Canadian Armed Forces Members and their Families](#), March 11, 2014 Edition, (hereinafter: [The Guide](#)).

⁴⁰ הקישור: [National Military Cemetery](#), לעיל הערה 39.

⁴¹ Defence Administrative Orders and Directives – [DAOD 50183, National Military Cemetery](#).

לכוחות המילואים המרכזיים (Primary Reserve),⁴² או השתחרר בכבוד (honourably released) משירות כאמור, זכאי להיקבר בבית-הקברות הצבאי הלאומי. נוסף על כך, בן משפחה אחד (לבחירת החייל) זכאי להיקבר אתו באותה חלקת קבר. עוד נקבע בפקודות המינהליות כי יוצאי צבא מתקופת מלחמות העולם ומלחמת קוריאה ויוצאי צי הסוחר של קנדה זכאים אף הם להיקבר בבית-הקברות הצבאי הלאומי. הוראות נוספות בדבר הפעלת בית-הקברות הצבאי הלאומי נקבעו במדיניות ההפעלה של בית-הקברות (operating policies), המבוססת על מזכר ההבנות ועל הפקודות המינהליות.⁴³

יצוין כי לפי המדריך להטבות ולשירותים למשרתי צבא קנדה ולבני משפחותיהם שהוציא משרד ההגנה הקנדי (בפרק זה: המדריך),⁴⁴ בבית-הקברות הצבאי הלאומי אין אפשרות להזמין מראש חלקת קבר מסוימת, והחלקות לא יוקצו על-פי דרגתו הצבאית של הנקבר או היחידה שבה שירת. את הוצאות הקבורה של מי שנפל או מת במהלך שירותו ישלם צבא קנדה (עד תקרה שנקבעה); בהוצאות הקבורה של יוצאי צבא ובני משפחה יישא בן המשפחה המבקש או עיזבונו של המנוח.⁴⁵

במדריך נקבע כי על-פי בקשת המשפחה, בהלוויה של יוצאי צבא תהיה גם נוכחות צבאית שתכלול משמר כבוד, קצין דת וחצוצרן או חלילן, ככל שהם זמינים.⁴⁶ נוסף על כך, בחקיקת משנה אחרת שעל-פיה פועל הצבא (Queen's Regulations and Orders) (בפרק זה: הפקודות המלכותיות)⁴⁷ נקבעו הוראות בדבר הזכות להלוויה צבאית גם בקבורה בבתי-קברות אחרים. לפי הוראות אלו, חייל ששירת שירות רגיל או מיוחד (a deceased member of the Regular Force or of the Special Force), חייל מילואים שמת במהלך שירותו ובעלי עיטור צלב ויקטוריה⁴⁸ זכאים להלוויה צבאית לבקשת בן משפחה, אם הדבר מעשי.⁴⁹ אשר ליוצאי צבא ולחיילי מילואים שמתו שלא במהלך שירותם, אלה יהיו זכאים להלוויה צבאית רק באישור הרמטכ"ל. הקבורה תיערך בכל מקום בקנדה או בארה"ב שיבחר קרוב המשפחה העיקרי, ואם המוות אירע מחוץ לשטח קנדה או ארה"ב, הובלת הגופה תיעשה (לבקשת קרוב המשפחה) במימון ציבורי.⁵⁰

בכל הנוגע להוצאות ההלוויה והקבורה, הוראות בדבר התנאים לקבלת תמיכה כספית כאמור ולסכומי התמיכה נקבעו בתקנות בדבר קבורת יוצאי צבא;⁵¹ פירוט והסבר בדבר התנאים והסכומים מופיע במדריך,⁵² והסיוע בפועל ניתן מטעם המשרד ליוצאי צבא באמצעות ארגון ללא כוונת רווח המכונה ה-Last Post Fund. יצוין כי ארגון זה גם מפעיל בית-קברות צבאי מרכזי במחוז קוויבק וכמה בתי-קברות במחוזות אחרים בקנדה.⁵³

⁴² בקנדה כוחות המילואים מורכבים מארבעה סוגי כוחות, ומהם רק כוחות המילואים המרכזיים (Primary Reserve) זכאים להיקבר בבית-הקברות הצבאי הלאומי. הכוחות המשלימים (Supplementary Reserve), הצוערים (Cadet Organizations Administration and Training Service) והסיירים הקנדים (Canadian Rangers) אינם זכאים להיקבר שם.

⁴³ [Operating Policies of the National Military Cemetery of the Canadian Forces](#), on [National Defence and the Canadian Armed Forces website](#), last viewed: July 7th 2014.

⁴⁴ [The Guide](#), supra note 39.

⁴⁵ [The Guide](#), supra note 39, pp. 24-25.

⁴⁶ הנוכחות הצבאית בהלוויה תינתן ללא תשלום; את הבקשה לנוכחות צבאית יש להגיש חמישה ימי עבודה מראש לפחות.

⁴⁷ [Queen's Regulations and Orders \(QR&Os\)](#), [Chapter 24 – Casualties and Funerals](#).

⁴⁸ צלב ויקטוריה (Victoria Cross) הוא העיטור הצבאי הגבוה ביותר בקנדה.

⁴⁹ כך במקור.

⁵⁰ [Queen's Regulations and Orders](#), §§24.15-24.20.

⁵¹ [Veterans Burial Regulations, 2005](#), SOR/2005-200.

⁵² [The Guide](#), supra note 39, pp. 32-33.

⁵³ מידע מאתר הקרן בקישורים:

▪ [Last Post Fund National Field of Honour](#)

2. מדינות שאין בהן בתי-קברות צבאיים

2.1. אוסטרליה⁵⁴

באוסטרליה אין בתי-קברות צבאיים להוציא בית-קברות צבאי קטן השוכן בשטח האקדמיה הצבאית. המשרד הפדרלי להגנה ולספורט מקצה "קברים של כבוד" (graves of honour) בבית-הקברות הצבאי לקצינים מקרב חניכי האקדמיה ובוגריה אשר ראויים לכך במיוחד.

הנוהג הרגיל הוא שחיילים נקברים בבתי-קברות ציבוריים (רגילים) בקרבת מקום מגוריהם. **חייל שמת במהלך שירותו זכאי להלוויה צבאית** בבית-קברות ציבורי לבקשת משפחתו. ההוראות בדבר קיום הלוויה צבאית נקבעו בנוהל צבאי.

2.2. אוסטרליה⁵⁵

באוסטרליה אין כיום בתי-קברות צבאיים פעילים.

חללי צבאות חבר העמים הבריטי (Commonwealth) משתי מלחמות העולם זכאים לקבורה **בבתי-קברות צבאיים-מלחמתיים** (war cemetery) אשר פזורים בכ-150 מדינות בעולם. בתי-קברות אלו מתוחזקים ללא הגבלת זמן (in perpetuity) על-ידי נציבות קברי המלחמה של חבר העמים (Commonwealth War Graves Commission), שאחראית לתחזוקת קברים ואתרי הנצחה של חיילי חבר העמים מתקופת מלחמות העולם.⁵⁶

חללי צבא אוסטרליה (Australian Defence Forces) שמתו **במלחמה או בעימות** לאחר מלחמת העולם השנייה נקברים בבתי-קברות פרטיים לפי בחירת המשפחה. המשרד לקברי מלחמה של אוסטרליה (Office of Australian War Graves) אחראי מטעם ממשלת אוסטרליה **לתחזוקת הקברים ואתרי הנצחה לחללי מלחמות** ללא הגבלת זמן.

גם חללי גופי חירום אחרים, כגון שוטרים, סוהרים, כבאים ונהגי אמבולנס, נקברים בבתי-קברות באופן פרטי לפי בחירת משפחתם.

כאשר **חייל מת במהלך שירותו**, בדרך כלל **זרוע השירות הרלוונטית** (צבא, חיל הים או חיל האוויר) **תקיים הלוויה צבאית לחייל**, במימון כוחות הביטחון. יוצאי צבא (veterans) שמתו לאחר סיום שירותם אינם זכאים להלוויה צבאית, אך בתנאים מסוימים המשפחה תהיה זכאית לסיוע כספי מהמדינה או שהארגון הוולונטרי של יוצאי הצבא ייקח חלק בהלוויה.

▪ [Provincial Columbaria and Local Fields of Honour](#), כניסה אחרונה: 9 ביולי 2014.

⁵⁴ באוסטרליה יש **גיוס חובה**. המידע במסמך על אוסטרליה מבוסס על תשובות מהמשרד הפדרלי להגנה ולספורט שהתקבלו בדואר אלקטרוני ב-24 וב-26 ביוני 2014.

⁵⁵ באוסטרליה אין **גיוס חובה** מאז 1972. המידע במסמך על אוסטרליה מבוסס על המקורות האלה:

▪ תשובה ממנהלת המחלקה להנצחה ולמידע במשרד לקברי מלחמה של אוסטרליה, התקבלה בדואר אלקטרוני, 18 ביוני 2014;

▪ אתר האינטרנט של המשרד ליוצאי צבא ([Department of Veterans' Affairs](#)), כניסה אחרונה: 2 ביולי 2014.

⁵⁶ See: Commonwealth War Graves Commission (CWGC) [website](#), last viewed: July 2nd 2014.

בגרמניה אין כיום בתי-קברות צבאיים פעילים.

חייל בצבא גרמניה (German Armed Forces; Bundeswehr) שמת במהלך שירותו ייקבר בבית-קברות מקומי הקרוב למקום שירותו או למקום מגורי משפחתו, לפי בחירת המשפחה. לפי החוק בדבר מעמדם המשפטי של חיילים,⁵⁸ על ממשלת גרמניה לדאוג לרווחתם של החיילים, ועל סמך הוראה זו הצבא מממן את הובלת הגופה, ההלוויה, הקמת המצבה ואחזקתה.⁵⁹

ככלל, כל חייל צבא גרמניה בשירות פעיל זכאי להלוויה צבאית (funeral with military honors), על-פי בקשת משפחתו. גודל משמר הכבוד הצבאי נקבע לפי דרגתו של החייל.

נוסף על כך, במקרים מסוימים, לבקשת המשפחה ובאישור הגורם הצבאי המתאים, יהיו זכאים להלוויה צבאית יוצאי צבא ששירתו בצבא הקבע (former professional German soldiers), נפגעים בפעילות צבאית של גרמניה או בתאונות שהצבא היה מעורב בהן, ובנסיבות מיוחדות גם מי שהיו חיילים בצבאות הקודמים של גרמניה שזכו לאותות הצבאיים הגבוהים ביותר,⁶⁰ וכן זוכי אות הכבוד של הרפובליקה הפדרלית של גרמניה.⁶¹

כאשר חייל (או אזרח עובד הצבא) נהרג במהלך משימה או עקב משימה מחוץ לשטח גרמניה (כהגדרתה בחקיקה),⁶² יוכר קברו כ"קבר של כבוד" (Grave of Honor; Ehrengrab der Bundeswehr), אם משפחתו חפצה בכך; במקרה כזה, על הקבר יותקנו לוח זיכרון המציין כי מדובר בקבר של כבוד ואות צלב הברזל (Iron Cross).

חייל שמת במהלך שירותו אשר אינו זכאי לקבר של כבוד, זכאי, לבקשת משפחתו, שיותקנו על קברו לוח זיכרון מטעם הצבא (Ehrendes Gedenken – die Bundeswehr) ואות צלב הברזל.

⁵⁷ בגרמניה אין כיום גיוס חובה; גרמניה ביטלה את גיוס החובה ב-2011. המידע במסמך על גרמניה מבוסס על תשובות ממשרד החוץ וההגנה של גרמניה שהתקבלו בדואר אלקטרוני, 30 ביוני ו-7 ביולי 2014.

⁵⁸ [§31 Gesetz über die Rechtsstellung der Soldaten](#) (Law on the Legal Status of Soldiers).

⁵⁹ בגרמניה נקבעה הסדרה ברמת המדינות (länder) בכל הנוגע למשך הזכות של משפחה להחזיק בחלקת קבר. זכות זו עומדת למשפחה ל-15 שנה לכל הפחות בכמה מהמדינות ולתקופות ארוכות יותר במדינות אחרות; לבקשת המשפחה יש אפשרות להאריך את התקופה. כאשר מדובר ב"קבר של כבוד" (ראו להלן), צבא גרמניה יממן את האחזקה של הקבר גם בתקופת ההארכה.

⁶⁰ במקור באנגלית: "members of former German armed forces, bearers of highest military decorations". הכוונה למי ששירת בצבאות גרמניה לפני מלחמת העולם השנייה ובמהלכה וזכה באות צלב הברזל בדרגות הגבוהות ביותר (Knight's Cross of the Iron Cross; Ritterkreuz des Eisernen Kreuzes). בקשת המשפחה כפופה לאישור שר ההגנה, וזאת רק לאחר בחינה מדוקדקת, במטרה לשלול כל אפשרות שאותו אדם היה מעורב בפשעי מלחמה או בפשעים נגד האנושות.

⁶¹ במקור באנגלית ובגרמנית: "...awarded a degree of the German Federal Order of Merit; Bundesverdienstkreuz". הכוונה לזכאים ל"עיטור צלב הכבוד הפדרלי", שהוא עיטור הכבוד הגבוה ביותר של הממשל הפדרלי, שהנשיא מעניק למי שתרים תרומה משמעותית לאומה.

ראו גם באתר האינטרנט של נשיא גרמניה, כניסה אחרונה: 8 ביולי 2014.

⁶² [§63 Soldatenversorgungsgesetz](#) (Military Pensions Act).

2.4. דנמרק⁶³

בדנמרק אין בתי-קברות צבאיים.

כאשר חייל מת הוא נקבר בבית-קברות אזרחי (של הכנסייה) לפי בחירת המשפחה ועל חשבונה; כך גם חללי כוחות הביטחון האחרים כגון שוטרים, סוהרים וכבאים.

על-פי הנחיות פנימיות של מטכ"ל צבא דנמרק, חייל בשירות פעיל או בדימוס זכאי לקבורה צבאית לבקשת החייל או משפחתו ועל-פי נוהל של המטכ"ל. הקבורה תתקיים בבית-קברות אזרחי, והארון ייעטף בדגל דנמרק ויונחו עליו מדליות, סמלים ועיטורים של החייל.

2.5. פינלנד⁶⁴

בפינלנד אין כיום בתי-קברות צבאיים פעילים. עם זאת, בפינלנד יש כמה בתי-קברות צבאיים מתקופת מלחמת העולם השנייה שקבורים בהם חללים גרמנים וסובייטים.

הכנסיות הלותרניות בפינלנד מחויבות על-פי חוק לספק מקום קבורה בבתי-הקברות שלהן לכל אזרח שהוא תושב האזור. בחלק מבתי-הקברות האלה יש חלקות מיוחדות – המכונות "קברי גיבורים" (Hero Graves) – שבהן קבורים חללי צבא פינלנד משתי מלחמות העולם.⁶⁵

על-פי הנחיות השירות של צבא פינלנד, כל חייל אשר מת במהלך שירותו זכאי להלוויה צבאית, אך הדבר נתון לבחירת משפחתו.⁶⁶ למעשה הלוויה צבאית נערכת בעיקר כאשר חייל מת בפעילות מבצעית או בתאונה מבצעית.

⁶³ בדנמרק יש גיוס חובה. המידע במסמך על דנמרק מבוסס על תשובות מהמטכ"ל של צבא דנמרק, שהתקבלו בדואר אלקטרוני, 30 ביוני 2014.

⁶⁴ בפינלנד יש גיוס חובה. המידע במסמך על פינלנד מבוסס על תשובות מהיחידה לדוברות וקשרי ציבור של מטכ"ל צבא פינלנד, שהתקבלו בדואר אלקטרוני, 16 ו-28 ביוני 2014.

⁶⁵ בקברי גיבורים נקברו גם מי שמתו לאחר המלחמות בעקבות פציעה במלחמה או פינוי מוקשים. חללי צבא פינלנד נקברו גם בבית-הקברות היהודי ובבית-הקברות המוסלמי בהלסינקי, על-פי דתם.

⁶⁶ מי שסיים את שירותו הצבאי (veteran) אינו זכאי להלוויה צבאית, אלא אם כן היחידה הצבאית שאליה השתייך יוזמת הלוויה כזאת.